

5. Пономаренко В.І. Адаптаційні стратегії в умовах трансформаційного суспільства. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2022. № 3. С. 49–55.

6. Савченко Л.В. Психологія творчості та її роль в адаптації до змін. *Освіта і розвиток обдарованої особистості*. 2020. № 6(81). С. 114–118.

7. Черниш Н.В. Роль емоційної регуляції в креативному прийнятті рішень. *Актуальні проблеми психології*. 2021. Т. 16, вип. 3. С. 101–106.

Людмила Петришин,
*професор, доктор педагогічних наук,
професор кафедри соціальної роботи
та менеджменту соціокультурної діяльності
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка
м.Тернопіль*

Анастасія Мацьків,
*магістрантка кафедри соціальної роботи і
менеджменту соціокультурної діяльності,
спеціальності 011 освітні, педагогічні науки,
ОПП Соціальна педагогіка
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка
м.Тернопіль*

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ПРЕВЕНТИВНОЇ РОБОТИ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА У ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

У статті аналізуються нормативно-правові основи діяльності соціальних педагогів у закладах загальної середньої освіти, які визначаються цілим рядом законодавчих та підзаконних актів, які регулюють соціально-педагогічну практику в Україні. Розглядається діяльність соціального педагога в закладах загальної середньої освіти, та зазначається що вона регламентується низкою законодавчих актів, що визначають як його права та обов'язки, так і конкретні напрямки роботи.

Ключові слова: *превентивна робота, соціальний педагог, заклад загальної середньої освіти, нормативно-правові основи.*

Постановка проблеми. Превентивна робота соціального педагога у закладах загальної середньої освіти є складовою частиною соціально-педагогічної діяльності, спрямованої на забезпечення комплексної підтримки учнів і їх соціалізацію. В умовах сучасного суспільства, де соціально-культурні та економічні зміни впливають на систему освіти, заклади освіти не можуть функціонувати як автономні інститути. Превентивна робота, що здійснюється соціальним педагогом, орієнтована на попередження негативних явищ, таких як девіантна поведінка, соціальна ізоляція, конфлікти та інші, що можуть виникнути серед учнів, а також на підтримку їхнього гармонійного розвитку.

Виклад основного матеріалу. Нормативно-правові основи діяльності соціальних педагогів у закладах загальної середньої освіти визначаються цілим рядом законодавчих та підзаконних актів, які регулюють соціально-педагогічну практику в Україні. Основним нормативно-правовим документом є Конституція України, яка закріплює право кожної людини на освіту, здоров'я та соціальний захист. Проте, для визначення конкретних обов'язків соціального педагога в закладах загальної середньої освіти необхідно звертатися до спеціалізованих законів, таких як Закон України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про дошкільну освіту», «Про позашкільну освіту», а також інших актів, які регламентують діяльність педагогічних працівників в освітніх установах [1; 2].

Зокрема, Положення про психологічну службу у системі освіти України, введене наказом Міністерства освіти і науки України № 509 від 22 травня 2018 року, також визначає основи роботи соціальних педагогів, їх функції та завдання в навчальних закладах. Цей документ окреслює роль соціального педагога у створенні психологічного комфорту для учнів, а також у наданні необхідної соціально-педагогічної підтримки, яка передбачає не лише надання допомоги в кризових ситуаціях, а й проведення профілактичної роботи для запобігання розвитку проблемних явищ [4].

Нормативно-правові основи діяльності соціальних педагогів закріплені в низці законодавчих актів, серед яких важливе місце займають Закон України «Про освіту» та Закон України «Про повну загальну середню освіту». Згідно з цими документами, соціальний педагог у закладі освіти має виконувати важливі функції, спрямовані на забезпечення прав та потреб дітей, створення умов для їхнього здорового психічного та фізичного розвитку. Одним із головних завдань соціального педагога є підтримка

учнів у складних життєвих ситуаціях та надання соціально-педагогічної допомоги, що включає в себе профілактику та запобігання соціальних проблем. Це завдання виконуються шляхом організації різноманітних соціально-педагогічних заходів, спрямованих на підтримку та розвиток соціальної активності дітей, профілактику їхніх правопорушень та попередження проявів агресії серед учнів [1].

Важливо відзначити, що в законодавстві передбачено різноманітні типи закладів, що надають повну загальну середню освіту, серед яких як загально-освітні заклади, так і спеціалізовані, зокрема, мистецькі, спортивні, військові ліцеї, а також професійні коледжі. Превентивна робота соціальних педагогів у таких закладах має свою специфіку, адже потреби учнів, які навчаються в спеціалізованих навчальних закладах, мають свою індивідуальність. У таких закладах соціальний педагог має ще більшу відповідальність, оскільки часто учні цих навчальних закладів стикаються з додатковими труднощами, пов'язаними з особливостями навчального процесу та фізичною підготовкою.

Нормативно-правові основи превентивної роботи соціального педагога у закладі загальної середньої освіти є важливою складовою частиною регулювання його діяльності, що забезпечує чітке виконання завдань з соціалізації, підтримки та розвитку учнів. В Україні діяльність соціального педагога в закладах загальної середньої освіти регламентується низкою законодавчих актів, що визначають як його права та обов'язки, так і конкретні напрямки роботи [5]. Одним із перших важливих кроків у нормативному визначенні посади соціального педагога є Постанова Кабінету Міністрів України від 14 червня 2000 року № 963, згідно з якою ця посада була включена до переліку посад педагогічних працівників. Це рішення стало основою для подальшого визначення соціального педагога як важливого фахівця у системі освіти, що працює безпосередньо з учнями, їхніми сім'ями та педагогічним колективом. Уже в 2002 році соціальний педагог був включений до кваліфікаційного переліку спеціальностей України, що дозволило офіційно затвердити його роль у процесі освіти та виховання [2].

Згідно із чинним законодавством, соціальні педагоги є педагогічними працівниками, що визначає їх статус в освітній сфері. Вони працюють у системі загальної середньої освіти, незалежно від наявності посад практичних психологів, що передбачає їхню важливу роль у здійсненні соціально-педагогічного супроводу учнів. Зокрема, наказом Міністерства

освіти і науки України від 03.07.2017 № 948 були визначені нормативи чисельності соціальних педагогів у закладах освіти, що дозволяє забезпечити належний рівень їх присутності у навчальних закладах. Це нормативне забезпечення є важливим для ефективного виконання завдань, що стоять перед соціальними педагогами, таких як профілактика та запобігання соціальним проблемам серед учнів, підтримка соціалізації та адаптації в колективі [2].

Особливу увагу варто звернути на Положення про психологічну службу у системі освіти України, затверджене наказом Міністерства освіти і науки України 22 травня 2018 року № 509 [4]. Це Положення визначає основні функції та завдання соціального педагога, зокрема в контексті превентивної роботи. Згідно з документом, соціальний педагог у закладі освіти здійснює соціально-педагогічний супровід здобувачів. Превентивна діяльність соціального педагога спрямована на запобігання та протидію таким негативним явищам, як домашнє насильство, злочинність, алкоголізм, наркоманія та інші соціальні проблеми, що можуть вплинути на розвиток учнів.

З огляду на реалії світу, діяльність соціального педагога також передбачає адаптацію до змін, які відбуваються в умовах воєнного стану. Важливим аспектом є нормативна база, яка регулює організацію соціально-педагогічної діяльності в умовах війни. Зокрема, Постанова Кабінету Міністрів України від 28 липня 2023 року №782 «Про початок навчального року під час воєнного стану в Україні» визначає строки навчального року для закладів загальної середньої освіти в умовах війни, що триває з 1 вересня 2023 року до 28 червня 2024 р. [3].

Лист Міністерства освіти і науки України від 16 серпня 2023 року №1/12186-23 окреслює особливості організації нового навчального року в умовах воєнного стану, регламентуючи форми організації освітнього процесу. В умовах війни передбачено три основні форми навчання: очна, дистанційна та змішана. Очна форма застосовується лише в межах розрахункової місткості споруд цивільного захисту, що можуть бути використані для укриття учасників освітнього процесу у разі сигналу тривоги. Дистанційна форма організовується в районах ведення бойових дій або на тимчасово окупованих територіях, де заклад освіти має можливість приймати рішення щодо кількості учнів у класах. Змішана форма передбачає поєднання різних видів занять, де практичні та лабораторні заняття проводяться в очному режимі, а лекційні – дистанційно. Ці форми

організації навчання потребують від соціальних педагогів значної гнучкості та адаптивності, адже вони мають забезпечити психологічний комфорт та соціальну підтримку учнів у будь-яких умовах [3].

Одним із ключових документів роботи соціального педагога є методичні рекомендації, розроблені Інститутом педагогіки НАПН України, під назвою «Загальна середня освіта України в умовах воєнного стану та відбудови: реалії, досвід, перспективи». Цей документ надає вичерпну інформацію та поради для освітніх установ щодо ефективного організування навчального процесу в умовах надзвичайних ситуацій та воєнного стану. Також, важливими є методичні рекомендації, надані Міністерством освіти і науки України листом від 03.08.2023 № 1/11479-23, які стосуються надання індивідуальної підтримки учням з особливими освітніми потребами під час підготовки до реагування на надзвичайні ситуації. Ці рекомендації були розроблені Державною установою «Український інститут розвитку освіти» і містять практичні поради для учасників освітнього процесу, зокрема соціальних педагогів, щодо підготовки учнів з особливими потребами до непередбачуваних ситуацій. Професійний підхід соціального педагога дозволяє створити систему підтримки для дітей, що стикаються з надзвичайними умовами, і забезпечити їх безпеку та психологічний комфорт під час навчального процесу [5; 6].

Окрім того, організація виховного процесу у 2023/2024 навчальному році має здійснюватися відповідно до Листа Міністерства освіти і науки України від 24.08.2023 № 1/12702-23. Відповідно до цього документа, соціальні педагоги повинні сприяти реалізації кількох важливих напрямів виховної роботи, що стали особливо актуальними в умовах війни. Одним із пріоритетних напрямів є національно-патріотичне виховання. Важливою частиною роботи є розвиток онлайн-волонтерства серед учнів, яке можна реалізовувати через виконання адміністративних та креативних завдань, збирання пожертв, долучення до українського кібер-війська, зокрема блокування каналів дезінформації, а також участь у віртуальному партизанстві, наприклад, шляхом надсилання скарг на прокремлівських агітаторів до адміністраторів соцмереж і чатів [3].

Висновки. У процесі роботи соціального педагога в закладах загальної середньої освіти важливо враховувати нормативно-правові основи, що регулюють організацію соціально-педагогічної діяльності, зокрема в умовах воєнного стану. У сучасних умовах соціальний педагог виступає як

важливий компонент системи підтримки учнів, що потребують особливого підходу, надання психологічної допомоги та супроводу. Його роль полягає не лише в організації та проведенні превентивних заходів, але й у забезпеченні безпеки та психологічного благополуччя учасників освітнього процесу в умовах стресу та нестабільної ситуації. У цих умовах важливо дотримуватись принципів гуманізму, підтримки та розуміння, щоб забезпечити учням безпечне та ефективне навчання навіть в таких складних умовах.

Список використаних джерел:

1. Веретенко І. М. Нормативно-правове забезпечення соціально-педагогічної роботи в умовах закладу загальної середньої освіти. *Педагогіка та психологія*. Харків : Щедра садиба плюс, 2023. Вип. 48. С. 24-31.
2. Нормативна документація соціального педагога / О. Белова, Л. Письмак та ін. Київ : Шкільний світ, 2023. 120 с.
3. Освіта в умовах війни: реалії, виклики та шляхи подолання: матеріали II Форуму академічної спільноти (20-24 червня 2022 р.) / Придніпровська державна академія будівництва та архітектури / упоряд. М. В. Савицький, І. П. Мамчич. Дніпро: ДВНЗ «ПДАБА», 2022. 152 с.
4. Про затвердження Положення про психологічну службу у системі освіти України : наказ Міністерства освіти і науки України від 22 травня 2018 року №509. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0885-18#Text>
5. Петришин Л. Й. Нормативно-правові основи діяльності соціального педагога в умовах воєнного стану / Л. Й. Петришин, Г. М. Олійник // Current trends in scientific research development : Proceedings of IV International Scientific and Practical Conference (November 14-16, 2024). – Boston, USA : BoScience Publisher, 2024. – P. 432-438
6. Соціальний педагог закладу загальної середньої освіти: статус та основні напрямки діяльності: метод. рекомендації. Харків: ХОН-МІБО, 2006. 76 с.

Дмитро Плітін

*аспірант кафедри соціальної роботи та
менеджменту соціокультурної діяльності*